

Мацюк М. М.,
курсант факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

Науковий керівник:

Бейкун А. Л.,
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності факультету забезпечення
державної безпеки,
Київський інститут Національної
гвардії України
(м. Київ, Україна)

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ СТАНДАРТИ У СФЕРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ТА ЇХ ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ В УКРАЇНСЬКЕ ЗАКОНОДАВСТВО

Національна безпека у сучасному світі є не лише внутрішнім завданням держави, а й складовою частиною міжнародної системи безпеки.

Україна, будуючи об'єктом неспровокованої збройної агресії з боку російської федерації та, водночас, обравши стратегічний курс на європейську й євроатлантичну інтеграцію, повинна поєднувати захист власного суверенітету з адаптацією до міжнародно-правових стандартів. Ці стандарти відображаються, насамперед, у базових універсальних актах: Статуті ООН та Європейській конвенції з прав людини, у практиці демократичного цивільного контролю, що розробляється структурами НАТО та ЄС, а також у доктринальних наукових дослідженнях, які визначають нові параметри безпеки в епоху гібридних загроз [1; 2; 3; 4, с. 245].

Витоки міжнародних стандартів у сфері безпеки закладені у Статуті ООН, що забороняє застосування сили проти територіальної цілісності держав (ст. 2(4)) і, водночас, визнає право на індивідуальну й колективну самооборону у разі збройного нападу (ст. 51) [1]. Для України ці положення стали основою правової аргументації у міжнародних судах і на дипломатичному рівні у контексті повномасштабної російської агресії. Водночас, вони інтегруються у внутрішній правопорядок: Конституція України визначає оборону та захист суверенітету як найважливішу функцію держави [5], а Закон України «Про національну безпеку України» закріплює положення про європейську та євроатлантичну інтеграцію як стратегічний курс [6].

Як слушно зазначає В. П. Горбулін, саме поєднання універсальних норм міжнародного права та національних стратегій формує основу стійкості держави у протидії зовнішній агресії [4, с. 116].

Не менш значущим є блок стандартів, що стосуються прав людини. Європейська конвенція з прав людини визначає, що навіть у разі війни чи надзвичайної ситуації дозволені лише такі обмеження прав і свобод, які є «строго зумовленими вимогами ситуації» (ст. 15), при цьому низка прав (право на життя, заборона катувань) не підлягає жодним відступам [2]. В Україні ці положення відтворені у ст. 64 Конституції [5]. Це свідчить про те, що навіть в умовах реальних загроз суверенітету і територіальній цілісності, держава намагається зберігати баланс між забезпеченням безпеки та дотриманням фундаментальних прав людини. Як підкреслюють В. В. Новіков та В. С. Боровікова, саме спроможність держави одночасно вести оборонну боротьбу та зберігати демократичні засади є важливим чинником стійкості у будь-якій війні [7, с. 42].

Окремим міжнародним стандартом є демократичний цивільний контроль над сектором безпеки та силами оборони. У країнах-членах НАТО він розглядається як необхідна умова прозорості та підзвітності військових і правоохоронних інституцій. Україна у свій час відтворила ці принципи у Законі України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» [8], що втратив чинність у зв'язку із набуттям чинності Законом України «Про національну безпеку України», проте нормативно започаткував практику парламентського, урядового, судового та громадського контролю. Подальший розвиток цього інституту відбувся у Законі «Про національну безпеку України», де чітко визначено механізми розподілу повноважень між Президентом, парламентом і урядом, а також закріплено фінансовий мінімум видатків на сектор безпеки [6].

Як підкреслюють дослідники П. Флурі та В. Бадрак, реальне функціонування цивільного контролю залежить від спроможності парламенту здійснювати нагляд за закритими бюджетними процедурами, а також від активності громадянського суспільства у сфері безпеки [3].

Європейська інтеграція сектора безпеки України визначається не лише співпрацею з НАТО, а й адаптацією до правових норм та інституційних стандартів ЄС. Як наголошують дослідники Г. П. Ситник та М. Г. Орел, національна безпека в умовах євроінтеграції повинна будуватися на принципах верховенства права, демократичної підзвітності, стратегічного планування та прогнозування ризиків [9, с. 222-223]. Саме тому стратегічні документи України (Стратегія національної безпеки, Стратегія кібербезпеки тощо) розробляються з урахуванням підходів *sarability-based planning*, поширених у НАТО. Такий підхід забезпечує не лише формальне наближення до стандартів Альянсу, а й розвиток власної системи оцінки загроз та нарощування спроможностей [9, с. 234].

Особливу роль у розвитку національної безпеки відіграє сучасна концепція повномасштабної війни, що має гібридний характер через застосування особливих прийомів, способів та засобів, що не властиві «класичному»

збройному конфлікту міжнародного характеру. У монографічному дослідженні «Світова гібридна війна: український фронт» підкреслюється, що агресор використовує поєднання військових, інформаційних, економічних та політичних засобів впливу, що вимагає комплексної відповіді держави [4, с. 237, 283].

Українське законодавство, зокрема Закон «Про національну безпеку України», у цьому контексті стає не лише відображенням міжнародних стандартів, а й джерелом нових підходів до їх розвитку. Український досвід протидії загрозам міжнародного конфлікту збройного характеру може бути інтегрований у практику НАТО та ЄС як приклад адаптації права до сучасних викликів.

Імплементация міжнародно-правових стандартів у сфері національної безпеки є для України процесом багатовимірним і динамічним. З одного боку, вона забезпечує легітимність дій держави на міжнародній арені, з іншого - створює внутрішню систему правових та інституційних запобіжників проти зловживань владою. Універсальні норми Статуту ООН, Конвенції з прав людини, принципи цивільного контролю над оборонно-безпековим сектором, європейські стандарти демократичної підзвітності, а також наукові концепції сучасних війн повинні інтегруватися у Конституцію держави та базові національно-безпекові закони.

Водночас, досвід України свідчить, що механічне перенесення міжнародних норм не є достатнім: лише їх поєднання з реаліями війни та національними інституційними практиками робить систему колективної безпеки дієвою. Українська держава, яка відстоює власний суверенітет і територіальну цілісність у збройному протистоянні з російською федерацією, фактично виступає певним еталоном для перевірки ефективності міжнародно-правових стандартів, що регулюють міжнародні збройні конфлікти, у нових умовах повномасштабної війни з елементами «гібридизації». Це означає, що український досвід може і має впливати на формування нових підходів до міжнародної безпеки.

Отже, можна стверджувати, що Україна, знаходячись у правовому режимі воєнного стану і здійснюючи відсіч збройній агресії, не лише адаптує міжнародні стандарти, а й стає активним учасником їх подальшого розвитку. У цьому сенсі її роль не обмежується споживачем відповідних міжнародно-правових послуг, що засвоює європейські та світові практики, а поступово перетворюється на активного гравця, масштабного суб'єкта міжнародно-правових відносин, чий досвід цікавить НАТО, ЄС та інші міжнародні організації. Тому імплементація міжнародно-правових стандартів у сфері національної безпеки є не лише умовою виживання держави, але й внеском України у глобальну систему безпеки XXI століття.

Список використаних джерел:

1. Charter of the United Nations and Statute of the International Court of Justice. San Francisco, 1945.

2. Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Rome, 1950 (із протоколами).

3. Fluri, P.; Badrack, V. (eds.). Democratic Civilian Control and Military Crisis in Ukraine: Legislative Aspects. Geneva–Kyiv: DCAF / CACDS, 2016.

4. Світова гібридна війна: український фронт: *монографія* / за ред. В. П. Горбуліна. Київ: НІСД, 2017. 494 с. URL: <https://www.niss.gov.ua/publikacii/monografii/svitova-gibridna-viyna-ukrainskiy-front-monografiya> (дата звернення: 11.10.2025).

5. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР. (*Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> #Text (дата звернення: 11.10.2025).

6. Про національну безпеку України: Закон України від 21.06.2018 №2469-VIII. (*Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 31, ст.241) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2469-19> (дата звернення: 11.10.2025).

7. Новіков В. В., Боровікова В. С. Імплементация міжнародних стандартів прав людини в національному законодавстві. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*. № 4, 2018. С. 39-49. URL: <https://dspace.lvduvs.edu.ua/bitstream/1234567890/2625/1/20118-4-07--.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).

8. Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави: Закон України від 19.06.2003 № 975-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 2003, N 46, ст.366). [Втратив чинність]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/975-15#Text> (дата звернення: 11.10.2025).

9. Ситник Г. П.; Орел М. Г. Національна безпека в контексті європейської інтеграції України: *підручник*. Київ: МАУП, 2021. 380 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/7148e643-1410-42f1-a6b6-f4cf15aeb638.pdf> (дата звернення: 11.10.2025).